

**НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
«ПОЛТАВСЬКА ПОЛІТЕХНІКА ІМЕНІ ЮРІЯ КОНДРАТЮКА»**

**Навчально-науковий інститут нафти і газу
Кафедра прикладної екології та природокористування**

ЗАТВЕРДЖУЮ

Проректор із науково-
педагогічної та навчальної
роботи

А.М. Мартиненко
2023 року

РОБОЧА ПРОГРАМА НАВЧАЛЬНОЇ ДИСЦИПЛІНИ

«ЗАПОВІДНА СПРАВА»
(назва навчальної дисципліни)

підготовки **бакалавра**
(назва ступеня вищої освіти)
спеціальності **101 ЕКОЛОГІЯ**
(шифр і назва спеціальності)

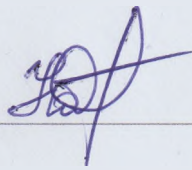
Полтава
2023 рік

Робоча програма «Заповідна справа» для студентів спеціальності 101 Екологія.
Складена відповідно до освітньо-професійної програми «Екологія» першого
(бакалаврського) рівня вищої освіти 2023 року.

Розробник:

Смоляр Н.О., к.б.н., доцент кафедри прикладної екології та природокористування

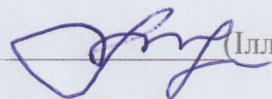
Погоджено

Гарант освітньо-професійної програми «Екологія») Смоляр Н.О.

Робоча програма затверджена на засіданні кафедри прикладної екології
та природокористування

Протокол від «11» серпня 2023 року № 1

Завідувач кафедри прикладної екології
та природокористування

 (Ілляш О.Е.)

« 11 » серпня 2023 року

Схвалено навчально-методичною комісією інституту

Протокол від « » серпня 2023 року № 1

Голова навчально-методичної комісії інституту (Гаврик С.Ю.)

« 11 » серпня 2023 року

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, спеціальність, ступінь вищої освіти	Характеристика навчальної дисципліни
		форма навчання денна
Кількість кредитів – 4	Галузь знань <u>10 Природничі науки.</u>	обов’язкова
Загальна кількість годин – 120		
Модулів – 1	Спеціальність <u>101 Екологія</u>	Рік підготовки:
Змістових модулів – 2		1-й
		Семестр
		1-й
Індивідуальне завдання – не передбачено	Ступінь вищої освіти <u>бакалавр</u>	Лекції
		30 год.
		Практичні, семінарські
		18 год.
		Лабораторні
		0
		Самостійна робота
		72 год.
		Індивідуальна робота:
0		
		Вид контролю: диференційований залік

* статус обов'язкових мають дисципліни, що є обов'язковими хоча б для однієї освітньої програми

Примітка.

Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної та індивідуальної роботи становить:

для денної форми навчання – 48/72

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання навчальної дисципліни є надання студентам знань про основні етапи та принципи становлення заповідної справи в Україні та її ролі у формуванні сучасної природно-заповідної мережі країни у відповідності до Всеєвропейської стратегії збереження ландшафтного та біологічного різноманіття; встановлення ролі категорій природно-заповідного фонду України у Всеукраїнській стратегії охорони та збереження довкілля. Основними завданнями вивчення дисципліни є вироблення у студентів умінь у галузі заповідної справи щодо створення та забезпечення функціонування об'єктів природно-заповідного фонду, формування в них позитивного екологічного світогляду та культури поведінки; визначити оптимальні шляхи збереження, відтворення та розвитку навколишнього природного середовища та видового складу тварин через розбудову природно-заповідної мережі.

Навчальна дисципліна «Заповідна справа» дозволяє набуту студентам фахових компетенцій при опануванні циклу дисциплін поглибленої фахової підготовки й тісно пов'язана з дисциплінами загальної та професійної підготовки.

Навчальна дисципліна «Заповідна справа» використовується для формування наступних компетентностей для спеціальності 101 Екологія:

К14. Знання та розуміння теоретичних основ екології, охорони довкілля та збалансованого природокористування.

К15. Здатність до критичного осмислення основних теорій, методів та принципів природничих наук.

К21. Здатність обґрунтовувати необхідність та розробляти заходи, спрямовані на збереження ландшафтно-біологічного різноманіття та формування екологічної мережі.

3. Передумови для вивчення дисципліни

Вивчення навчального матеріалу базується на тісному взаємозв'язку з іншими навчальними дисциплінами, зокрема з такими як «Біологія та загальна екологія», «Ґрунтознавство», «Ландшафтна екологія», «Технології захисту довкілля», «Регіональна екологія», «Екологічна безпека» та ін.

4. Очікувані результати навчання з дисципліни

Вивчення дисципліни базується на результатах навчання, визначених відповідною освітньою програмою, а саме:

ПРО3 Розуміти основні концепції, теоретичні та практичні проблеми в галузі природничих наук, що необхідні для аналізу і прийняття рішень в сфері екології, охорони довкілля та оптимального природокористування.

ПРО6 Виявляти фактори, що визначають формування ландшафтно-біологічного різноманіття.

ПРО16 Вибирати оптимальну стратегію проведення громадських слухань щодо проблем та формування територій природно-заповідного фонду та екологічної мережі.

5. Критерії оцінювання результатів навчання

Критерієм успішного проходження здобувачем освіти підсумкового оцінювання може бути досягнення ним мінімальних порогових рівнів оцінок за кожним запланованим результатом вивчення навчальної дисципліни.

Мінімальний поріг рівень оцінки варто визначати за допомогою якісних критеріїв і трансформувати в мінімальну позитивну оцінку числової (рейтингової) шкали.

Сума балів	Значення ЄКТС	Оцінка	Критерій оцінювання	Рівень компетентності
90-100	A	Відмінно	Здобувач демонструє повні й міцні знання навчального матеріалу в обсязі, що відповідає робочій програмі дисципліни, правильно й обґрунтовано приймає необхідні рішення в різних нестандартних ситуаціях. Власні пропозиції Здобувача в оцінках і вирішенні практичних задач підвищує його вміння використовувати знання, які він отримав при вивченні інших дисциплін.	Високий , що повністю забезпечує вимоги до знань, умінь і навичок, що викладені в робочій програмі дисципліни.
82-89	B	Добре	Здобувач демонструє гарні знання, добре володіє матеріалом, що відповідає робочій програмі дисципліни, робить на їх основі аналіз можливих ситуацій та вміє застосовувати теоретичні положення при вирішенні практичних задач, але допускає окремі неточності. Вміє самостійно виправляти допущені помилки, кількість яких є незначною.	Достатній , що забезпечує здобувачу самостійне вирішення основних практичних задач.
74-81	C	Добре	Здобувач в загальному добре володіє матеріалом, знає основні положення матеріалу, що відповідають робочій програмі дисципліни, робить на їх основі аналіз можливих ситуацій та використовує для рішення характерних/типових практичних завдань на професійному рівні. Додаткові питання про можливість використання теоретичних положень для практичного використання викликають ускладнення.	Достатній , конкретний рівень, за вивченим матеріалом робочої програми дисципліни.
64-73	D	Задовільно	Здобувач засвоїв основний теоретичний матеріал, передбачений робочою програмою дисципліни, та розуміє постанову стандартних практичних завдань, має пропозиції щодо напрямку їх	Середній , що забезпечує достатньо надійний рівень відтворення основних положень дисципліни.

			вирішень. Розуміє основні положення, що є визначальними в курсі, може вирішувати подібні завдання тим, що розглядались з викладачем, але допускає значну кількість неточностей і грубих помилок, які може усувати за допомогою викладача.	
60-63	E	Достатньо	Здобувач має певні знання матеріалу, передбаченого робочою програмою, володіє основними положеннями на рівні, який визначається як мінімально допустимий. Правила вирішення практичних завдань з використанням основних теоретичних положень пояснюються з труднощами. Виконання практичних завдань значно формалізовано: є відповідність алгоритму, але відсутнє глибоке розуміння роботи та взаємозв'язків з іншими дисциплінами.	Середній, що є мінімально допустимим у всіх складових навчальної дисципліни.
35-59	FX	Незадовільно з можливістю повторного складання екзамену/заліку	Здобувач може відтворити окремі фрагменти з курсу. Незважаючи на те, що програму навчальної дисципліни Здобувач виконав, працював він пасивно, його відповіді під час практичних і лабораторних робіт в більшості є невірними, необґрунтованими. Цілісність розуміння матеріалу з дисципліни у Здобувача відсутні.	Низький, не забезпечує практичної реалізації задач, що формуються при вивченні дисципліни.
0-34	F	Незадовільно з обов'язковим повторним вивченням дисципліни	Здобувач повністю не виконав вимог робочої програми навчальної дисципліни. Його знання на підсумкових етапах навчання є фрагментарними. Здобувач не допущений до здачі екзамену/заліку.	Незадовільний, здобувач не підготовлений до самостійного вирішення задач, які окреслює мета та завдання дисципліни.

6. Засоби діагностики результатів навчання

Засобами оцінювання та методами демонстрування результатів навчання є:

- диференційований залік;
- стандартизовані тести;
- презентації результатів виконаних завдань та досліджень;
- реферати, есе;
- інші види індивідуальних та групових завдань.

7. Програма навчальної дисципліни

Змістовий модуль 1. НАУКОВІ ОСНОВИ ЗАПОВІДНОЇ СПРАВИ

Тема 1. Заповідна справа як навчальна дисципліна.

Тема 2. Організаційно-правові засади заповідної справи в Україні.

Практичне заняття №1..

Змістовий модуль 2. ЗАПОВІДНА СПРАВА В УКРАЇНІ.

Тема 3. Категорії природно-заповідного фонду України (походження, розподіл за значенням та юридичним статусом).

Практичне заняття №2.

Тема 4. Природні та біосферні заповідники.

Практичне заняття №3.

Тема 5. Національні природні парки та регіональні ландшафтні парки.

Практичне заняття №4.

Тема 6. Заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища.

Практичне заняття №5.

Тема 7. Ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, парки – пам'ятки садово-паркового мистецтва.

Практичне заняття №6.

Тема 8. Структура і склад природно-заповідного фонду Полтавщини.

Практичне заняття №7.

Тема 9. Рідкісні види (ЧКУ, ЄЧС та МСОП) та їх охорона на територіях природно-заповідного фонду України.

Практичне заняття №8.

Тема 10. Відповідальність за порушення режиму охорони та використання природно-заповідних територій (Кримінальний кодекс України, Кодекс України про адміністративні правопорушення).

Практичне заняття №9.

8. Структура навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		л	п	лаб	інд	с.р.
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1. Наукові основи заповідної справи						
Тема 1. Заповідна справа як навчальна дисципліна. Історія заповідної справи в Україні та Полтавщині	14	4	-	-	-	10
Тема 2. Організаційно-правові засади заповідної справи в Україні	14	2	2	-	-	10
Разом за змістовим модулем 1	28	6	2	-	-	20
Змістовий модуль 2. Заповідна справа в Україні						
Тема 3. Категорії природно-заповідного фонду України (розподіл за значенням та юридичним статусом)	14	4	2	-	-	8
Тема 4. Природні та біосферні заповідники	12	2	2	-	-	8
Тема 5. Національні природні парки та регіональні ландшафтні парки	12	2	2	-	-	8
Тема 6. Заказники, пам'ятки природи, заповідні урочища	12	2	2	-	-	8

Тема 7. Ботанічні сади, дендрологічні та зоологічні парки, парки-пам'ятки садово-паркового мистецтва	6	2	2	-	-	2
Тема 8. Структура і склад природно-заповідного фонду Полтавщини	16	6	2	-	-	8
Тема 9. Рідкісні види (ЧКУ, ЄЧС та МСОП) та їх охорона на територіях ПЗФ України	6	2	2	-	-	2
Тема 10. Концепція розбудови екомережі	14	4	2	-	-	8
Разом за змістовим модулем 2	92	24	16	-	-	52
Усього годин	120	30	18			72

9. Теми семінарських занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Семінарські заняття не передбачені	2

10. Теми практичних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Червона книга як концепція індивідуального рівня охорони біорізноманіття	2
2	Зелена книга України як концепція ценотичного рівня охорони біорізноманіття	2
3	Загальна характеристика природних та біосферних заповідників України	2
4	Загальна характеристика національних природних парків та регіональних ландшафтних парків України	2
5	Загальна характеристика заказників, пам'яток природи, заповідних урочищ України	2
6	Загальна характеристика ботанічних садів, дендрологічних та зоологічних парків, парків – пам'яток садово-паркового мистецтва України	2
7	Природно-заповідний фонд Полтавщини	2
8	Методика створення об'єктів природно-заповідного фонду	2
9.	Розробка кадастрової картки на об'єкт ПЗФ	2
Усього		18

11. Теми лабораторних занять

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
	Лабораторні заняття не передбачені	

12. Самостійна робота

Метою самостійної роботи студента є: навчитися користуватися бібліотечними фондами і каталогами, працювати з літературними та інформаційними джерелами, складати конспекти, аналізувати матеріали, порівнювати різні наукові концепції та формулювати висновки.

Висновки самостійної роботи студента:

- опрацювання лекційного матеріалу;
- підготовка до практичних занять;

- опрацювання тем курсу, які виносяться на самостійне вивчення, за списками літератури, рекомендованими в робочій та навчальній програмах навчальної дисципліни;
- підготовка до складання заліку за контрольними питаннями програми.

Питання винесені на самостійне вивчення студентами:

№ з/п	Назва теми	Кількість годин
1	Історія заповідної справи	8
2	Основні зарубіжні концепції охорони природи	8
3	Основні технології охорони природи в країнах ЄС	8
4	Основні положення Закону України «Про охорону навколишнього природного середовища»	8
5	Основні положення Закону України «Про природно-заповідний фонд України»	8
6	Основні положення Закону України «Про тваринний світ»	8
7	Основні положення Закону України «Про рослинний світ»	8
8	Основні положення Закону України «Про Червону книгу України»	8
9	Основні положення Закону України «Про національну екомережу»	8
Усього:		72

13. Індивідуальні завдання

Не передбачено.

14. Методи навчання

При викладанні дисципліни застосовуються словесні, наочні та практичні методи навчання.

Словесні та наочні методи навчання використовуються під час лекцій, індивідуальних та групових консультацій, практичні – при проведенні практичних занять.

Під час проведення лекцій та практичних занять використовуються такі словесні методи як розповідь і пояснення.

До числа наочних методів, які застосовуються при викладанні дисципліни, належать: ілюстрація, демонстрація.

15. Методи контролю

Поточний контроль успішності засвоєння студентами навчального матеріалу може здійснюватися шляхом опитування й оцінювання знань студентів під час практичних занять, оцінювання виконання студентами самостійної роботи та індивідуальних завдань, проведення і перевірки письмових контрольних робіт, тестування або в ході індивідуальних співбесід зі студентами під час консультацій. Вибір конкретних форм і методів поточного контролю знань студентів залежить від викладача і доводиться до їхнього відома на першому практичному занятті. Модульний контроль є частиною поточного контролю і має на меті перевірку засвоєння студентом певної сукупності знань та вмінь, що формують відповідний модуль. Він реалізується шляхом проведення спеціальних контрольних заходів (у формі тестування чи написання студентами контрольних робіт), проводиться наприкінці кожного змістового модулю за рахунок аудиторних занять, під час групових консультацій або ж за рахунок часу, відведеного на самостійну роботу студентів. На підставі результатів модульного контролю здійснюється міжсесійний контроль (атестація).

Підсумковий контроль здійснюється у формі диференційованого заліку.

**16. Розподіл балів, які отримують студенти
а) для екзамену:**

Поточне оцінювання, тестування та самостійна й індивідуальна робота										Диференці йований залік	Сума	
Змістовий модуль 1		Змістовий модуль 2										Індивідуальні завдання
T1	T2	T3	T4	T5	T6	T7	T8	T9	T10			
7	7	7	7	7	7	7	7	7	7	0	30	100

Шкала оцінювання: національна та ECTS

100-бальна рейтингова система оцінювання	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою для екзамену, диференційованого заліку, курсового проекту (роботи), практики
90 – 100	A – відмінно	5 – відмінно
82 – 89	B – дуже добре	4 – добре
74 – 81	C – добре	
64 – 73	D – задовільно	3 – задовільно
60 – 63	E – достатньо	
35 – 59	FX – незадовільно з можливістю повторного складання	2 – незадовільно
0 – 34	F – незадовільно з обов’язковим повторним вивченням дисципліни	

Правила модульно-рейтингового оцінювання знань

Загальна трудомісткість дисципліни – 100 балів, із них:

– при семестровому контролі у вигляді диференційованого заліку на поточний контроль може бути відведено від 70 до 100 балів (для допуску до диференційованого заліку необхідно мати не менше 35 балів поточної успішності).

1. Поточний контроль. Бали, отримані впродовж семестру, за видами навчальної діяльності розподіляються наступним чином (розподіл орієнтовний):

- робота на практичних заняттях (усні відповіді, виконання практичних завдань, а в разі їх пропусків з поважної причини – індивідуальні співбесіди на консультаціях за темами відповідних занять) – до 70 балів.

Присутність на лекціях і практичних заняттях не оцінюється в балах. Пропуски занять підлягають обов’язковому відпрацюванню в індивідуальному порядку під час консультацій. Пропущене заняття має бути відпрацьоване впродовж двох наступних тижнів, при тривалій відсутності студента на заняттях з поважної причини встановлюється індивідуальний графік відпрацювання пропусків, але не пізніше початку екзаменаційної сесії.

Студент, який повністю виконав програму навчальної дисципліни і отримав достатню рейтингову оцінку (не менше 35 балів), допускається до підсумкового контролю з дисципліни.

2. Підсумковий контроль Підсумковим контролем є диференційований залік. Він здійснюється відповідно до вимог «Положення про організацію освітнього процесу в Національному університеті «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка».

17. Методичне забезпечення

1. Конспект лекцій із дисципліни «Заповідна справа» для студентів спеціальності 101 Екологія / Уклад. Н.О. Смоляр. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023. 122 с.
2. Методичні вказівки до виконання практичних робіт із дисципліни «Заповідна справа» для студентів спеціальності 101 Екологія / Уклад. Н.О. Смоляр. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023. 78 с.
3. Методичні вказівки до самостійної роботи з дисципліни «Заповідна справа» для студентів спеціальності 101 Екологія / Уклад. Н.О. Смоляр. Полтава : Національний університет «Полтавська політехніка імені Юрія Кондратюка», 2023. 24 с.

18. Рекомендована література

Базова

1. Данілова О.М., Ємчук Т.В. Заповідна справа та організація туристично-рекреаційної діяльності на територіях природно-заповідного фонду: Навчальний посібник. Чернівці: Чернівецький нац. ун.-т., 2019. 328 с.
2. Данілова О.М., Руденко В.П., Ващеба В.Я., Підгірна В.Н. та ін. Менеджмент лісорекреаційних ресурсів. Менеджмент туристичної індустрії : Підручник у 3-ох частинах. Чернівці, 2019. С.273-299.
3. Моніторинг та охорона біорізноманіття в Україні : Прикладні аспекти моніторингу та охорони біорізноманіття / Серія: «Conservation Biology in Ukraine». Вип. 16, Т. 3. Київ; Чернівці : Друк Арт, 2020. 528 с.

Допоміжна

1. Андрієнко Т.Л. та ін. Система категорій природно-заповідного фонду України та питання її оптимізації /Т.Л. Андрієнко, В.А. Онищенко, М.Л. Клестов та ін. – К. :Б.В., 2001. 59 с.
2. Андрієнко Т.Л., Байрак О.М., Залудяк М.І. та ін. Заповідна краса Полтавщини. Полтава: ІВА «Астрей», 1996. 184 с.
3. Асканія-Нова: Фотоальбом. К.: Мистецтво, 1986. 116 с.
4. Байрак О.М., Стецюк Н.О. Атлас рідкісних і зникаючих рослин Полтавщини. Полтава: Верстка, 2005. 248 с.
5. Байрак О.М., Проскурня М.І., Стецюк Н.О. та ін. Еталони природи Полтавщини (розповіді про природно-заповідні території). Полтава : Верстка, 2003. 212 с.
6. Байрак О. М., Самородов В.М., Стецюк Н. О., Коротченко І. А. Охорона степової флори та рослинності в природно-заповідній мережі Полтавської області // Соціологічні проблеми села: Наукові праці. Т. 18. Полтава, 1995. С. 99–106.
7. Головач І. Державні природні національні парки // Природоохоронні території Української РСР. К., 1983. С.112–120.
8. Горб К.М. Теорія та практика організації території особливої охорони: Навчальний посібник. Дніпропетровськ : ДДУ, 1998. 56 с.
9. Грищенко Ю.М. Основи заповідної справи. Рівне, 2000. 234 с.
10. Дуднікова І., Пушкін С. Екологія: Навчальний посібник Європейський університет. К. : Видавництво Європейського університету, 2006. 327 с.
11. Закон України «Про охорону навколишнього природного середовища» від 25 червня 1991р. // Екологія і закон. Екологічне законодавство України. К. : Юрінком Інтер, 1998. Кн.І. С.14–51.
12. Закон України «Про природно-заповідний фонд України» // Відомості Верховної Ради України. 1992. №34.
13. Закон України «Про Загальнодержавну програму формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки» від 21 вересня 2000 року.

14. Загальнодержавна програма формування національної екологічної мережі України на 2000-2015 роки / Мінекоресурсів. Препрінт. 2000. 36 с.
15. Заповідна справа в Україні : Навчальний посібник / За заг. ред. М.Д. Гродзинського, М.П. Стеценка. К., 2003. 306 с.
16. Заповідники і національні природні парки України. К. : Вища шк., 1999. 230 с.
17. Збережи, де стоїш, де живеш (по сторінках Червоної книги Полтавщини) / Під заг. ред. О.М. Байрак. Полтава, 1998. 205 с.
18. Зелена книга України / під заг. ред. Я.П. Дідуха. К. : Альтерпрес, 2009. 448 с.
19. Екологія і закон. Екологічне законодавство України. К.: 1998. 198 с.
20. Екологічне законодавство України: Законодавчі акти, частина 1. / Під ред. В.І. Андрейцева. Полтава : Полтавський літератор, 1997. 648 с.
21. Екологічний менеджмент: Навчальний посібник / В.Ф. Семенов, О.Л. Михайлюк, Т.П. Галушкіна, Г. В. Крусір та ін.; За ред. В.Ф. Семенова, О.Л. Михайлюк; М-во освіти і науки України, ОДЕУ. К. : Центр навчальної літератури, 2004. 407 с.
22. Карпатський заповідник. Ужгород : Карпати, 1982. 128 с.
23. Кодекс України про адміністративні правопорушення. Х. : ТОВ «Одіссей», 2006. 288 с.
24. Кримінальний кодекс України. Х. : ТОВ «Одіссей», 2006. 256 с.
25. Куценко А.М., Писаренко В.Н. Охрана окружающей среды в сельском хозяйстве. К. : Урожай, 1991. 201 с.
26. Міждержавні і природно-заповідні території / Під заг.ред. Андрієнко Т.Л. К., 1998. 132 с.
27. Мовчан Я.І. та ін. Основні положення національної політики з питань збереження біологічного та ландшафтного різноманіття // Біорізноманіття Карпатського біосферного заповідника /Я.І. Мовчан, В.І. Олещенко, М.А.Голубець та ін. К. : Наук. думка, 1997. С.494–526.
28. Офіційні переліки регіонально рідкісних рослин адміністративних територій України (довідкове видання) / Укл. Т.Л.Андрієнко, М.М. Перегрим. Київ : Альтерпрес, 2012. 148 с.
29. Писаренко В.М., Писаренко П.В. Захист рослин: Екологічно обґрунтовані технології. Полтава : Камелот, 2000. 188 с.
30. Природно-заповідний фонд України загальнодержавного значення : Довідник / Редкол. В.Б. Лисенко та ін. К.,1999. 240 с.
31. Регіональна екомережа Полтавщини / Байрак О.М., Стецюк Н.О., Слюсар М.В., Булава Л.М., Голік Ю.С., Гальченко Н.П., Проскурня М.І.; під ред. О.М. Байрак. Полтава : Верстка, 2010. 214 с.
32. Розбудова екомережі України / Програма розвитку ООН (UNDP). Проект «Екомережі» ; За ред. Ю.Р. Шеляг-Сосонко. К.,1999. 127 с.
33. Стойко С.М. Роль системи державного природно-заповідного фонду в охороні рослинного світу // Укр. бот.журнал. 1987. Т.44. №4. С.1–9.
34. Сухарев С. Основи екології та охорони довкілля: Навчальний посібник / Сергій Сухарев, Степан Чундак, Оксана Сухарева,; Мін-во освіти і науки України, Ужгородський нац. ун-т. К. : Центр навчальної літератури, 2006. 391 с.
35. Ющенко О. Державні заповідники // Природоохоронні території Української РСР. К., 1983. С. 43–89.
36. Червона книга України. Тваринний світ / за ред. І.А. Акімова. К. : Глобалконсалтинг, 2009. 600 с.
37. Червона книга України. Рослинний світ / за ред. Я.П.Дідуха. К. : Глобалконсалтинг, 2009. 900 с.

19. Інформаційні ресурси

1. <https://dist.nupp.edu.ua/course/view.php?id=1094>
2. Конвенція про охорону біологічного різноманіття
<http://www.cbd.int/default.shtml>
3. Картахенський протокол про біобезпеку
<http://www.cbd.int/biosafety/default.shtml>
4. Конвенція про збереження мігруючих видів диких тварин <http://www.cms.int/>
5. Угода про збереження мігруючих афро-євразійських водно-болотних птахів (AEWA) <http://www.unep-aewa.org/>
6. Конвенція про водно-болотні угіддя, що мають міжнародне значення, головним чином як середовища існування водоплавних птахів
<http://www.ramsar.org/index.html>
7. Конвенція про міжнародну торгівлю видами дикої фауни та флори, що перебувають під загрозою зникнення (CITES, Вашингтонська конвенція)
<http://www.cites.org/>
8. Конвенція про охорону світової культурної та природної спадщини
<http://whc.unesco.org/whc>
9. Загальноєвропейські нормативно-правові акти
10. Конвенція про охорону дикої флори та фауни і природних середовищ існування в Європі (Бернська конвенція)
http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/Conventions/Bern/default_en.asp
http://www.coe.int/t/dg4/cultureheritage/Regional/EcoNetworks/EmeraldNetwork_en.asp
11. Всеєвропейська стратегія збереження біологічного та ландшафтного різноманіття
http://www.coe.int/t/e/cultural_co-operation/environment/nature_and_biological_diversity/Biodiversity/
<http://www.strategyguide.org/>

Регіональні нормативно-правові акти

12. Конвенція про захист Чорного моря від забруднення (Бухарестська конвенція)
Комісія з питань захисту Чорного моря від забруднення
<http://www.blacksea-commission.org/main.htm>
13. Конвенція щодо співробітництва по охороні та сталому використанню ріки Дунай
Міжнародна комісія з охорони р. Дунай <http://www.icpdr.org>
14. Рамкова конвенція про охорону та сталий розвиток Карпат (Карпатська конвенція)
<http://www.carpathianconvention.org/index.htm>

Сервери з біорізноманіття

15. Biodiversity Servers <http://www.pronatura.ro/en/links/ecnc.htm>
16. Інформаційна підтримка в галузі збереження та сталого використання біологічного і ландшафтного різноманіття в Україні <http://www.biodiv-ukr.iatp.org.ua>
17. Червона книга України <http://file.menr.gov.ua/publ/redbook/redbook.php>
18. Зелені перлини України (природно-заповідний фонд України)
<http://greenpearls.iatp.org.ua>
19. Українські Карпати: заповідні території
<http://www.carpathians.org.ua>
20. Життя Українських Карпат
<http://www.karpaty.lviv.ua/index.html>
<http://www.forest.ru/index-r.html>

Перелік міжнародних природоохоронних організацій

21. Міжнародна спілка охорони природи <http://www.iucn.org>
22. Всесвітній фонд дикої природи <http://wwf.org>
23. Міжнародні водно-болотні угіддя <http://www.wetlands.org>

24. Життя птахів: міжнародна організація <http://www.birdlife.org>
25. Всесвітній центр збереження біорізноманіття і моніторингу
<http://www.unep-wcmc.org/aboutWCMC>
26. Європейський центр збереження природи
<http://www.ecnc.nl/index.html>
27. Об'єднаний комітет по збереженню природи (JNCC)
<http://www.jncc.gov.uk/page-1365>
28. Європейське бюро охорони навколишнього середовища
<http://www.eeb.org/Index.htm>
29. Європейська агенція з охорони навколишнього середовища
<http://www.eea.europa.eu>
30. Програма ЮНЕСКО «Людина і біосфера»
<http://www.unesco.org/mab>
31. Програма «Оцінка екосистем на порозі тисячоліття»
<http://www.millenniumassessment.org/en/index.aspx>
32. Фонд мисливських птахів та водно-болотних угідь
<http://www.wwt.org.uk>
33. Фауна і флора Інтернешнл
<http://www.fauna-flora.org/EECONET> Action Fund <http://www.eeconet.org>
34. Рада з польових досліджень, Велика Британія
<http://www.field-studies-council.org>
35. Міжнародна благодійна організація «Екологія-Право-Людина»
<http://www.elaw.org>
36. Перелік державних природоохоронних і наукових установ України
37. Міністерство охорони навколишнього природного середовища України
<http://menr.gov.ua/cgi-bin/go>
Карпатський біосферний заповідник <http://cbr.nature.org.ua>
Біосферний заповідник «Асканія-Нова» <http://ascania-nova.org>
Національний природний парк «Подільські Товтри» <http://www.tovtry.km.ua>
Інститут зоології ім. І. І. Шмальгаузена НАН України <http://izan.kiev.ua>
Інститут ботаніки ім. М.Г. Холодного НАНУ <http://www.botany.kiev.ua>
- Громадські природоохоронні організації України
38. Всеукраїнська екологічна ліга Всеукраїнська дитяча спілка «Екологічна варта»
<http://www.ecoleague.net>
39. Національний екологічний центр України
<http://www.nescu.org.ua>
40. Національний еколого-натуралістичний центр учнівської молоді
Всеукраїнський БФ «Паросток» <http://www.nenc.gov.ua>
41. Українська річкова мережа <http://uarivers.net>
42. Журнал «Натураліст»
<http://proeco.visti.net/naturalist>
43. Перелік зоопарків, зоомузеїв і ботсадів
Київський зоопарк <http://zoo.kyiv.org>
Харківський зоопарк <http://www.zoo.kharkov.ua>
44. Зоологічний музей Національного науково-природничого музею НАН України
<http://www.museumkiev.org>
45. Національний ботанічний сад ім. М.М.Гришка
<http://nbg.kiev.ua/ukr>